

Starfs- og rekstraráætlun 2019

Samþykkt á 467. fundi stjórnar
Byggðastofnunar 7. desember 2018

Efnisyfirlit

SAMANTEKT	3
Inngangur	5
1. REKSTUR BYGGÐASTOFNUNAR	5
1.1 Áætlun um rekstur Byggðastofnunar 2019	5
1.2 Rekstraráætlun 2019.....	6
1.3 Uppfærsla umsóknargáttar	7
1.4 Aukin þekkingaröflun og endurmenntun starfsmanna.....	7
2. MÓTUN BYGGÐASTEFNU	8
2.1 Lög um Byggðastofnun nr. 106/1999 með síðari breytingum	8
2.2 Lög um byggðaaætlun og sóknaráætlanir nr. 69/2015	8
2.3 Inngangur	8
2.3.1 Stefnumótandi byggðaaætlun.....	9
2.3.2 Sóknaráætlanir	9
2.3.3 Sveitarfélög og samtök þeirra	10
2.4 Verkefni á sviði byggðastefnu á árinu 2019	10
2.4.1 Byggðaaætlun 2018–2024.....	10
2.4.2 Sóknaráætlanir landshluta	11
3. LÁNASTARFSEMI BYGGÐASTOFNUNAR	12
3.1 Lög um Byggðastofnun nr. 106/1999 með síðari breytingum	12
3.2 Stöðugreining	12
3.3 Útlánaáætlun og verkefni á sviði lánamála á árinu 2018.....	13
3.3.1 Bætt þjónusta og aukinn sýnileiki í landsbyggðunum	15
3.3.2 Áhættustefnur og áhættureglur – mælingar og eftirfylgni	15
3.3.3 Nýir lánaflokkar	15
3.3.4 Kaup á hlutafé og styrkveitingar 2019.....	16
4. STUÐNINGUR VIÐ BYGGÐAÞRÓUN	16
4.1 Lög um Byggðastofnun nr. 106/1999 með síðari breytingum	16
4.2 Inngangur	17
4.2.1 Atvinnuráðgjöf á starfssvæði Byggðastofnunar	17
4.2.2 Stuðningur við brothætt byggðarlög.....	19
4.2.3 Aflamark Byggðastofnunar	20
4.2.4 Svæðisbundin flutningsjöfnun.....	20

4.2.5 Flutningsjöfnun olíuvara.....	20
4.2.6 AVS.	20
4.3 Verkefni á sviði byggðaþróunar á árinu 2019.....	21
4.3.1 Stuðningur við atvinnuþróun	21
4.3.2 Brothættar byggðir.....	21
4.3.3 Aflamark Byggðastofnunar.....	22
4.3.4 Svæðisbundin flutningsjöfnun.....	22
4.3.5 Flutningsjöfnun olíuvara.....	22
4.3.6 AVS	22
4.3.7 Annar stuðningur við byggðaþróun.....	22
5. ÖFLUN OG MIÐLUN UPPLÝSINGA	23
5.1 Lög um Byggðastofnun nr. 106/1999 með síðari breytingum	23
5.2 Inngangur	23
5.2.1 Úttektir, greiningar og umsagnir	24
5.2.2 Mat á áhrifum nýfjárfestingarverkefna, umsagnir um þingmál.....	25
5.2.3 Gagnagrunnur um byggðatengdar upplýsingar	25
5.2.4 Stuðningur við rannsóknir	25
5.3 Verkefni við söfnun og miðlun upplýsinga á árinu 2019	26
5.3.1 Úttektir, greiningar og umsagnir	26
5.3.2 Mat á áhrifum nýfjárfestingarverkefna, umsagnir um þingmál.....	26
5.3.3 Gagnagrunnur um byggðatengdar upplýsingar	26
5.3.4 Stuðningur við rannsóknir	27

SAMANTEKT

Helstu verkefni sem unnið verður að á vegum Byggðastofnunar á árinu 2019:

1. Uppfærsla umsóknargátta (1.4)

Fjölgun rafrænna eyðublaða í umsóknargátt sem leiða mun til betri þjónustu við viðskiptavinum stofnunarinnar.

2. Aukin þekkingaröflun og endurmenntun starfsmanna (1.5)

Á árinu 2018 voru reglur um nám og endurmenntun starfsmanna kynntar. Á árinu verður starfsfólk hvatt til að nýta sér möguleika á þekkingaröflun og endurmenntun

3. Byggðaaáætlun 2018 – 2024 (2.4.1)

Ný byggðaaáætlun, sem nær til áráanna 2018 - 2024 var samþykkt á vorþingi 2018. Á árinu mun stofnunin koma að framkvæmd einstakra aðgerða eins og áætlunin gerir ráð fyrir. Um er að ræða verkefni A.2. Þjónustukort (gagnasöfnun, úrvinnsla og framsetning upplýsinga á kortagrunni), A.9. Verslun í strjálbýli, A.18. Skilgreining opinberrar þjónustu, C.2. Brothættar byggðir (sjá síðar) og C.13. Opinberar upplýsingar á sviði byggðamála. Einnig er um að ræða verkefni sem stofnunin sinnir og fjármögguð eru af byggðaaáætlun, svo sem NORA, NPA og ESPON.

4. Sóknaráætlanir (2.4.2)

Byggðastofnun mun vinna með stýrihópi Stjórnarráðsins að útfærslu og framkvæmd verkefnisins, aðstoða einstök landshlutasamtök við framkvæmd sóknaráætlana, samhæfa aðkomu ólíkra stofnana ríkisvaldsins að þessari vinnu, vinna að stöðugreiningum og þróun mælikvarða á árangri sóknaráætlana einstakra landshluta og fara yfir skilgreinar vegna framkvæmdar samninga um sóknaráætlanir.

5. Bætt þjónusta og aukinn sýnileiki (3.3.1)

Á árinu 2019 verður áfram lögð áhersla á bættu þjónustu og sýnileika fyrirtækjasviðsins út um allt land. Bæði gagnvart nýjum og núverandi viðskiptavinum og við atvinnuráðgjafa og ráðgjafa í landbúnaði á svæðunum. Lánasérfræðingar stofnunarinnar og forstöðumaður fyrirtækjasviðs munu vera á ferðinni að heimsækja núverandi og nýja viðskiptavinum og hafa auglýstan viðverutíma í samstarfi við atvinnuþróunarfélög og Ráðgjafamiðstöð landbúnaðarins.

6. Nýir lánaflakkar (3.3.5)

Lánaflakkarum í boði hjá stofnuninni hefur fjölgað hin síðustu ár, enda mikilvægt að stofnunin bregðist við breytingum í samfélaginu hverju sinni með uppfærslu á vöruframboði sínu. Skoðaður verður sá möguleiki að bæta enn við lánaflakkarum, þá annars vegar tengdum umhverfismálum og hins vegar til fjármögnunar fiskiskipa með kvóta í brothættari byggðum. Jafnframt verði skoðaðar breytingar eða uppfærslur á núverandi lánaflakkarum.

7. Stuðningur við atvinnuþróun (4.3.1)

Stuðningur við atvinnuráðgjöfina verður í samræmi við samninga og fjárveitingar á fjárlögum. Skoðað hvort ástæða sé til að taka upp nýja reiknireglu við skiptingu fjárframlaga til starfseminnar.

8. Brothættar byggðir (4.3.2)

Unnið verður áfram að verkefninu sem hófst á Raufarhöfn árið 2012. Verkefnið mun ná til átta byggðarlaga á árinu.

9. Aflamark Byggðastofnunar (4.3.3)

Áfram unnið að almennri umsýslu með þeim 11 samningum sem eru í gildi.

10. Flutningsjöfnun (4.3.4)

Auglýst verður eftir umsóknum um styrki vegna flutningsjöfnunar, umsóknir sem berast yfirfarnar, afgreiddar og greitt út samkvæmt reglum. Aðilar sem fá greitt geta svo átt von á að verða heimsóttir og að gögn varðandi kostnað séu skoðuð. Gerð verður úttekt á fyrirkomulagi og framkvæmd.

11. Flutningsjöfnun olíuvara (4.3.5)

Byggðastofnun hefur umsjón með Flutningsjöfnunarsjóði olíuvara. Markmið laga um Flutningsjöfnunarsjóð olíuvara er að jafna flutningskostnað á olíuvörum milli landshluta. Stjórn sjóðsins hefur skilað inn minnisblaði til ráðuneytisins um heppilegar breytingar á lögum um sjóðinn með það að markmiði að gera hann markvissari.

12. AVS sjóður (4.3.6)

AVS sjóðurinn verður starfræktur á sama máta og áður í samræmi við það fjármagn sem sjóðnum er falið að úthluta.

13. Annar stuðningur við byggðaþróun (4.3.7)

Byggðastofnun mun áfram taka þátt í samstarfi við Listahátíð í Reykjavík og Air Iceland Connect um veitingu Eyrarrósarinnar jafnframt því sem Landstólpinn verður veittur á aðalfundi stofnunarinnar.

14. Úttektir og greiningar (5.3.1)

Stofnunin mun vinna tölfraðileg gögn um íbúáþróun, þróun fasteignamats og fasteignagjalda, orkukostnað og atvinnutekjur eftir atvinnugreinum og svæðum. Einstakir kaflar stöðuggreininga verða uppfærðir eftir því sem tilefni gefst. Unnin verður skýrsla um staðsetningu og fjölda starfa á vegum ríkisins og stofnana þess miðað við áramót 2018/2019. Spá um íbúáþróun verður uppfærð. Ráðist verður í frekari úrvinnslu úr niðurstöðum þjónustukannana. Unnið verður að skilgreiningu smásvæða til hagskýrslugerðar. Hafist verður handa við að skilgreina rétt fólks til opinberrar þjónustu og vinnslu tillagna um jöfnun kostnaðar. Áfram verður unnin skýrsla um hagvöxt landshluta í samvinnu við Hagfræðistofnun Háskóla Íslands. Þá mun stofnunin eftir föngum vinna úttektir og greiningar fyrir ráðuneyti, þingnefndir, sveitarstjórnir og landshlutasamtök.

15. Mat á áhrifum nýfjárfestingarverkefna, umsagnir um þingmál (5.3.2)

Unnið verður mat á áhrifum þeirra nýfjárfestingarverkefna sem vísað verður til stofnunarinnar. Unnin verður greining á frumvarpi til fjárlaga með tilliti til byggðaáhrifa. Veittar verða umsagnir um þingmál eftir því sem tilefni gefst til.

16. Gagnagrunnur um byggðatengdar upplýsingar (5.3.3)

Haldið verður áfram að byggja upp og þróa gagnagrunn á sviði byggðamála. Unnið verður að því að safna byggðatengdum upplýsingum í grunninn. Haldið verður áfram samstarfi við Þjóðskrá, Skipulagsstofnun, Hagstofu Íslands, Samband íslenskra sveitarfélaga, Landmælingar og fleiri aðila um gagnaöflun og þróun myndrænnar framsetningar slíkra upplýsinga.

17. Stuðningur við rannsóknir (5.3.4)

Haldið verður áfram rannsókn á búferlaflutningum sem hafin var 2018 Veittir verða styrkir úr Byggðarannsóknarsjóði á ársfundi stofnunarinnar vorið 2019. Auglýstir verða styrkir til mastersnema vegna verkefna sem tengjast byggðamálum.

Inngangur

Í starfs- og rekstraráætlun Byggðastofnunar fyrir árið 2019 er auk áætlunar um rekstur lýst fjölbreyttum verkefnum sem tengjast verkefnum stofnunarinnar og hinum ýmsum sviðum byggðamála. Áætlunin skiptist í 5 megin hluta. Fremst er áætlun um rekstur, því næst yfirlit yfir verkefni er lúta að mótun byggðastofnu, þá er kafli um útlánastarfsemina, svo um stuðning við byggðapróun og að lokum kafli um verkefni er lúta að öflun og miðlun upplýsinga á verkefnasviði Byggðastofnunar. Byggðamál hafa verið skilgreind á þann veg að þau séu öll þau viðfangsefni sem hafa áhrif á lífsgæði og samkeppni landshluta, s.s. búsetu, atvinnu og nýsköpun. Þau snúa að eflingu samfélaga, félagsauðs, atvinnulífs, menntunar, menningar, velferðarmála, samgangna og fjarskipta. Samkvæmt þessari skilgreiningu, sem og lögum nr. 69/2015 um byggðáætlun og sóknaráætlanir landshluta, eru byggðamál viðfangsefni allra ráðuneyta með einhverjum hætti og ná til landsins alls.

Ný byggðáætlun sem tekur til árána 2018 – 2024 var samþykkt á Alþingi vorið 2018. Samkvæmt henni eru meginmarkmið stjórnvalda á sviði byggðamála að jafna aðgengi að þjónustu, að jafna tækifæri til atvinnu og að stuðla að sjálfbærri þróun byggða um allt land. Áætlunin inniheldur aðgerðaáætlun sem á að stuðla því að þessi markmið náist. Í stjórnarsáttmála ríkisstjórnarinnar eru ýmis áform um bætt búsetuskilyrði og jöfnun tækifæra allra sem landið byggja. Byggðáætlun og stjórnarsáttmáli ríkisstjórnar leggja megin línur um starfsemi Byggðastofnunar á hverjum tíma. Auk þess er jafnan unnið að fjölbreyttum verkefnum á sviði byggðamála eftir því sem tilefni gefast til, ýmist að frumkvæði ráðherra eða stofnunarinnar sjálfar.

Fjölmargir ytri og innri þættir hafa einnig áhrif á viðfangsefni Byggðastofnunar hverju sinni. Meðal þeirra má nefna heimsmarkmið Sameinuðu þjóðanna sem samþykkt voru árið 2015 og snúast í grunninn um sjálfbæra þróun. Þar koma m.a. fram markmið um aðgengi að menntun, um sjálfbæra orku, góða atvinnu og hagvöxt, nýsköpun og uppbyggingu auk þess sem fleira mætti telja. Þessi markmið endurspeglast í ýmsum verkefnum byggðáætlunar og þannig inn í verkefnastofn Byggðastofnunar. Á sama hátt vex stöðugt áhersla á umhverfismál og þess má einnig sjá ýmis merki í starfsáætluninni.

1. REKSTUR BYGGÐASTOFNUNAR

1.1 Áætlun um rekstur Byggðastofnunar 2019

Samkvæmt 11. gr. laga um Byggðastofnun nr. 106/1999 skal vera reikningslegur aðskilnaður milli lánastarfseminnar og annarrar starfsemi. Samkvæmt 7. gr. reglugerðar um Byggðastofnun nr. 347/2000 skal stjórn ákveða starfsáætlun, rekstraráætlun, og útlánaáætlun til eins árs í senn að fenginni tillögu forstjóra. Skal áætlunin kynnt ráðherra eigi síðar en 15. febrúar ár hvert.

Lánastarfseminni er ætlað að bera allan kostnað vegna fyrirtækjasviðs og lögfræðisviðs og helming kostnaðar vegna rekstrarsviðs og yfirstjórnar, á móti þróunarsviði. Samkvæmt Frumvarpi til fjárlaga 2019 verður framlag til reksturs Byggðastofnunar 389,7 mkr. sem er 3,6% hækkun frá Fjárlögum 2018.

Fjárveiting til Byggðastofnunar skiptist þannig að til almenns rekstrar Byggðastofnunar renna alls 177,5 mkr. og til atvinnuráðgjafar á starfssvæði stofnunarinnar renna 212,2 mkr.

Gert er ráð fyrir 2,5 milljarða lántökuheimild Byggðastofnunar í fjárlagafrumvarpinu og 2,75 milljörðum í nýjar lánveitingar. Nýjar lánveitingar voru 2,2 milljarðar árið 2017 og voru orðnar 2,3 milljarðar í lok október 2018. Samþykkt ógreidd lánsloforð nema í dag 2,8 milljörðum.

Í lok september 2018 var eiginfjárlutfall Byggðastofnunar 21,84%, og því uppfyllir stofnunin skilyrði 84. gr. laga nr. 161/2002 um lágmarks eiginfjárgrunn fjármála fyrirtækja sem í dag er 8%. Skv. ákvörðun Fjármálaeftirlitsins frá apríl 2018 hækkar s.k. sveiflujöfnunarauki um 0,50%. Við þessa ákvörðun hefur Fjármálaeftirlitið lagt þá skyldu á stofnunina að viðhalda eiginfjaraukum í samræmi við eftirfarandi töflu.

Dagsetning	1.11.16	1.1.17	1.3.17	1.11.17	1.1.18	1.5.19
Sveiflujöfnunarauki			1,00%	1,25%	1,25%	1,75%
Verndunarauki	1,00%	1,75%	1,75%	1,75%	2,50%	2,50%
Samanlögð krafa um eiginfjáruka	1,00%	1,75%	2,75%	3,00%	3,75%	4,25%

Starfsmenn stofnunarinnar í desember 2018 voru 28. Gert er ráð fyrir að ráðinn verði nýr sérfræðingur á árinu í stað starfsmanns sem hættir sökum aldurs.

1.2 Rekstraráætlun 2019

Rekstrarreikningur þ.kr.	Áætlun 2019	Horfur 2018	Áætlun 2018	Rekstur 2017
Tekjur				
Hreinar vaxtatekjur.....	500.000	470.000	480.000	426.278
Framlag til rekstrar úr ríkissjóði.....	387.000	376.200	376.200	364.600
Gengismunur.....	0	7.000	0	-26.241
Aðrar rekstrartekjur.....	82.000	70.000	80.000	91.277
Framl. v. Brothættra byggða.....	100.000	100.000	100.000	119.951
Tekjur samtals.....	1.069.000	1.023.200	1.036.200	975.865
Gjöld				
Framlög til atvinnuþróunarfélaga.....	210.700	204.800	204.800	198.500
Veittir aðrir styrkir.....	10.000	13.500	10.000	109.744
Veittir styrkir v. Brothættra byggða.....	90.000	90.000	100.000	
Laun og launatengd gjöld.....	376.000	355.000	330.000	312.602
Almennur rekstrarkostnaður.....	147.000	142.000	142.000	133.678
Rekstur fullnustueigna.....	10.000	5.000	10.000	4.676
Afskriftir varanlegra rekstrarfjármuna.....	15.000	5.500	7.000	5.856
Framlag í afskriftarreikning útlána og endurmat hlutafjár.....	150.000	100.000	200.000	111.178
Gjöld samtals.....	1.008.700	915.800	1.003.800	876.234
Hagnaður ársins.....	60.300	107.400	32.400	99.631

Sjóðstreymisáætlun þ.kr.	Áætlun 2019	Horfur 2018	Áætlun 2018	Rekstur 2017
Hagnaður (-tap).....	60.300	107.400	32.400	99.631
Rekstrarl. sem ekki hafa áhrif á sjóðstr.....	150.000	100.000	200.000	184.588
Breytingar á rekstrartengdum eignum.....	15.000	5.500	7.000	5.856
Handbært fé frá rekstri.....	225.300	212.900	239.400	290.075
<i>Fjárfestingarhreyfingar</i>				
Afborganir útlána.....	1.500.000	1.600.000	1.340.000	1.435.757
Veitt ný lán.....	-2.750.000	-2.500.000	-2.500.000	-2.188.922
Innleystar eignir.....	0	500	0	-12.386
Hlutabréf.....	-50.000	55.000	0	-21.232
Varanlegir rekstrarfjármunir.....	-500.000	-30.000	-360.000	16.620
Skuldunautar.....	0	0	-10.000	4.542
Fjárfestingarhreyfingar samtals.....	-1.800.000	-874.500	-1.530.000	-765.621
<i>Fjármögnunarhreyfingar</i>				
Greiðslur af lántökum.....	-1.200.000	-1.100.000	-1.227.000	-1.169.221
Nýjar lántökur.....	2.500.000	4.500.000	4.500.000	0
Skuldheimtumenn og óráðstöfuð framlög.....	-50.000	-50.000	-50.000	-22.914
Fjármögnunarhreyfingar samtals.....	1.250.000	3.350.000	3.223.000	-1.192.135
<i>Breytinga á handbæru fé</i>				
Handbært fé í ársbyrjun.....	3.763.261	1.089.861	1.089.861	2.757.542
Handbært fé í árslok.....	3.438.561	3.778.261	3.022.261	1.089.861

1.3 Uppfærsla umsóknargáttar

Í dag er einungis möguleiki á að sækja rafrænt um lán í umsóknargátt stofnunarinnar auk styrkja. Mikið hagræði felst í því að hægt sé að sækja um hluti eins og skilmálabreytinga, breytinga á gjalddögum, skuldskeytingum o.fl. rafrænt í umsóknargáttinni og því mikilvægt að fjölgað sé þeim umsóknum sem í boði eru. Skjalavistunarkerfi stofnunarinnar var uppfært á árinu 2018 og verður unnið áfram því að bæta þjónustuna enn frekar. Í því að þróa fleiri umsóknir sem í boði eru.

1.4 Aukin þekkingaröflun og endurmenntun starfsmanna

Nauðsynlegt er að ýta undir þekkingaröflun og endurmenntun starfamanna stofnunarinnar en mjög misjafnt hefur verið undanfarin ár hversu duglegt fólk er að sækja sér endurmenntun eða auka við þekkingu sína. Lög verður áhersla á starfsþróun og er það markmiði sett að allir starfsmenn stofnunarinnar sækji sér a.m.k. eitt námskeið á ári sem stofnunin styrki að öllu leiti eða að hluta.

Áætlað umfang 2018

Uppfærsla umsóknargáttar 1 mannmánuður

2. MÓTUN BYGGÐASTEFNU

2.1 Lög um Byggðastofnun nr. 106/1999 með síðari breytingum

2. gr. Hlutverk

Hlutverk Byggðastofnunar er að efla byggð og atvinnulíf með sérstakri áherslu á jöfnun tækifæra allra landsmanna til atvinnu og búsetu.

Í samræmi við hlutverk sitt undirbýr, skipuleggur og fjármagnar stofnunin verkefni og veitir lán með það að markmiði að treysta byggð, efla atvinnu og stuðla að nýsköpun í atvinnulífi. Fjármögnun verkefna skal eftir föngum vera í samstarfi við aðra.

Stofnunin skipuleggur og vinnur að atvinnuráðgjöf í samstarfi við atvinnuþróunarfélög, sveitarfélög og aðra haghafa.

Byggðastofnun fylgist með þróun byggðar í landinu, m.a. með gagnasöfnun og rannsóknum. Stofnunin getur gert eða látið gera áætlanir um þróun byggðar og atvinnulífs í þeim tilgangi að treysta búsetu og atvinnu í byggðum landsins.

Beinar aðgerðir skv. 2. og 3. mgr. einskorðast við samþykkt stuðningssvæði á gildandi byggðakorti af Íslandi sem Eftirlitsstofnun EFTA (ESA) hefur samþykkt fyrir tiltekið tímabil.

2.2 Lög um byggðaaætlun og sóknaráætlanir nr. 69/2015

2. gr. a. Byggðamálaráð.

Ráðherra skipar byggðamálaráð sem gerir tillögu til ráðherra að stefnumótandi byggðaaætlun og fimm ára aðgerðaaætlun að fengnum áherslum ráðherra, sbr. 3.gr. Í byggðamálaráði sitja tveir fulltrúar ráðherra og skal annar þeirra vera formaður, fulltrúi Sambands íslenskra sveitarfélaga, forstjóri Byggðastofnunar og fulltrúi þeirrar skrifstofu ráðuneytisins sem fer með byggðamál. Skipunartími ráðsins takmarkast við embættistíma þess ráðherra sem skipar.

3. gr. Byggðaaætlun.

Ráðherra leggur á að minnsta kosti þriggja ára fresti fyrir Alþingi tillögu til þingsályktunar um stefnumótandi byggðaaætlun til fimmtán ára í senn.

Áætlunin skal lýsa stefnu ríkisins í byggðamálum hverju sinni og samhæfingu við aðra stefnumótun og áætlanagerð hins opinbera. Byggðaaætlun skal hafa að meginmarkmiði að jafna tækifæri allra landsmanna til atvinnu og þjónustu, jafna lífskjör og stuðla að sjálfbærri þróun byggðarlaga um land allt. Sérstaka áherslu skal leggja á svæði sem búa við langvarandi fólkfækkun, atvinnuleysi og einhæft atvinnulíf. Í byggðaaætlun skal jafnframt mörkuð aðgerðaaætlun til næstu fimm ára. Skal þar m.a. gerð grein fyrir sérstökum áformum ríkisins um stuðning við atvinnulíf á skilgreindum stuðningssvæðum byggðakorts af Íslandi sem Eftirlitsstofnun EFTA (ESA) hefur samþykkt fyrir tiltekið tímabil og tengingu þeirra við sóknaráætlanir. Áður en aðgerðaaætlun er unnin leggur ráðherra fram fjárhagsramma til byggðamálaráðs.

2.3 Inngangur

Markviss og árangursrík byggðastefna tekur mið af fjölbreyttum þörfum einstaklinga, margbreytileika byggðalaga og ólíkum aðstæðum einstakra landssvæða. Í því sambandi er mikilvægt að efla frumkvæði

heimamanna og ábyrgð þeirra á eigin samfélagi. Þannig getur markviss flutningur verkefna til sveitarfélaga frá ríki unnið gegn tilhneigingu þess til að þjappa opinberri þjónustu saman, stuðlað að því að opinbert fé sé nýtt sem best í samræmi við aðstæður á hverjum stað og að valddreifingu. Slík valddreifing kallar á sterka svæðisbundna samstöðu og átak gegn hrepparíg og þröngri hagsmunagæslu einstakra byggðarlaga.

Með lögum um byggðaaætlun og sóknaráætlanir er lagt upp með það markmið að efla byggðapróun og auka samráð milli ráðuneyta á sviði byggðamála, innan hvers landshluta og milli stjórnarsýslustiga, en jafnframt að færa til sveitarstjórna aukna ábyrgð á sviði byggða- og samfélagsþróunar. Settur er á laggirnar stýrihópur Stjórnarráðsins um byggðamál sem skipaður er fulltrúum allra ráðuneyta og fulltrúa frá Sambandi íslenskra sveitarfélaga. Hlutverk stýrihópsins er að efla samhæfingu innan Stjórnarráðsins í málefnum sem snúa að byggðamálum og tryggja virkt samráð við sveitarstjórnarstigið í málaflokknum.

Við ríkisstjórnarskipti í janúar 2017 voru byggðamálin flutt frá atvinnuvega- og nýsköpunarráðuneytinu til samgöngu- og sveitarstjórnarráðuneytisins.

2.3.1 Stefnumótandi byggðaaætlun

Þingsályktun um stefnumótandi byggðaaætlun fyrir árin 2018-2024 var samþykkt á Alþingi þann 11. júní 2018 og er hún númer 24/2018. Meginmarkmið byggðaaætlunar er, eins og fram kemur í lögum, að jafna tækifæri allra landsmanna til atvinnu og þjónustu, jafna lífskjör og stuðla að sjálfbærri þróun byggðarlaga um land allt. Sérstaka áherslu skal leggja á svæði sem búa við langvarandi fólkfækkun, atvinnuleysi og einhæft atvinnulíf.

Til þess að ná þessum markmiðum eru settar fram 47 áherslur sem margar, en ekki allar, leiða til aðgerða, sumar fleiri en einnar. Aðrar áherslur eru til samþættingar við aðgerðir í öðrum opinberum áætlunum. Einnig eru í áætluninni 54 beinar aðgerðatillögur. Ábyrgð á einstökum aðgerðum er á herðum tiltekins ráðuneytis.

Byggðastofnun er skráð sem framkvæmdaraðili 11 aðgerða. Til viðbótar fer Byggðastofnun með umsýslu þriggja verkefna sem eru fjármögnuð af byggðaaætlun þó þau séu ekki talin upp undir aðgerðum.

2.3.2 Sóknaráætlanir

Sóknaráætlanir landshluta eru stefnumótandi áætlanir sem taka til allra átta starfssvæða landshlutasamtaka sveitarfélaga. Í þeim á að koma fram stöðumat viðkomandi landshluta, framtíðarsýn, markmið og aðgerðir til að ná þeim markmiðum. Jafnframt skal þar mælt fyrir um svæðisbundnar áherslur sem taka mið af meginmarkmiðum byggðaaætlunar, landsskipulagsstefnu, skipulagsáætlunum, menningarstefnu og, eftir atvikum, annarri opinberri stefnumótun.

Byggðastofnun gegnir margþættu hlutverki hvað varðar sóknaráætlanir. Stofnunin vinnur með stýrihópi Stjórnarráðsins um byggðamál, sem hefur það hlutverk að efla samhæfingu innan Stjórnarráðsins í málefnum sem snúa að byggðamálum og tryggja virkt samráð við sveitarstjórnarstigið. Verkefnisstjóri stýrihópsins er starfsmaður Byggðastofnunar. Stofnunin metur framvindu sóknaráætlana, leiðir samvinnu við stýrihópinn við gerð byggðaaætlunar og samhæfingu hennar við sóknaráætlanir. Að auki vinnur Byggðastofnun stöðugreiningar og þróar mælikvarða á árangur sóknaráætlana einstakra landshluta.

2.3.3 Sveitarfélög og samtök þeirra

Efling sveitarfélaga og landshlutasamtaka þeirra er mikilvægur þáttur í því að styrkja byggð og stuðla að jákvæðri byggðapróun um allt land. Aðstæður eru afar ólíkar í mismunandi sveitarfélögum og byggðarlögum innan þeirra og mikilvægt að opinbert fé sé nýtt í samræmi við aðstæður á hverjum stað.

Mörg atvinnu- og þjónustuvæði er að finna innan sumra sveitarfélaga og getur það skapað ýmis vandamál við skipulag opinberrar þjónustu. Landshlutasamtökin gegna lykilhlutverki í því að samræma starfsemi innan einstakra landshluta gagnvart ríkisvaldinu en jafnframt er mikilvægt að samræma aðkomu ríkisins að verkefnum sem snerta málaflokka margra ráðuneyta og stofnana ríkisins. Ýmis verkefni ganga jafnframt þvert á landshluta og má þar til dæmis nefna málefni byggðarlaga sem búa við viðvarandi fólksfækkun og mat á samfélagslegum áhrifum framkvæmda sem snerta fleiri en einn landshluta.

Samstarf Byggðastofnunar við sveitarfélög og landshlutasamtök þeirra um stefnumótun er margþætt. Svo sem fjallað er um í kafla 2.3.2 vinnur Byggðastofnun stöðugreiningar fyrir einstaka landshluta og vinnur að þróun mælikvarða á árangri sóknaráætlana landshlutanna. Byggðastofnun mun leggja áherslu á samstarf við Samband íslenskra sveitarfélaga varðandi stefnumótun og áætlanagerð. Stofnunin hefur ennfremur samstarf við sveitarfélögin og landshlutasamtök þeirra um fyrirkomulag atvinnuráðgjafar eins og nánar er fjallað um í 4. kafla. Loks safnar stofnunin og miðlar ýmsum upplýsingum sem snerta sveitarfélögin með beinum eða óbeinum hætti, svo sem nánar er fjallað um í fimmta kafla.

2.4 Verkefni á sviði byggðastefnu á árinu 2019

2.4.1 Byggðaaætlun 2018–2024

Byggðastofnun er framkvæmdaaðili eftirtalinna aðgerða í byggðaaætlun sem reiknað er með að unnið verði að á árinu 2019

A.2. Þjónustukort

- Á árinu 2018 hófst vinna við svokallað þjónustukort en kortið á að sýna aðgengi landsmanna að þjónustu hins opinbera og einkaaðila. Unnið hefur verið að verkefninu frá því snemma árs 2018. Það felst bæði í gagnasöfnun, úrvinnslu og framsetningu upplýsinga á kortagrunni. Reiknað er með að vinna við kortið standi út árið 2019.

A.9. Verslun í strjálbýli

- Verslunarrekendum á tilteknum stöðum í strjálbýli verður boðið upp á sérhæfða ráðgjöf til að bæta rekstur verslana sinna og skjóta styrkari stöðum undir hann. Felst bæði í að veita ráðgjöf og styrki. Fer í gang á árinu 2019 og er stefnt á að ráðgjöf verði í höndum starfsmanns stofnunarinnar sem og utanumhald varðandi styrkveitingar.

A.18. Skilgreining opinberrar þjónustu og jöfnun aðgengis.

- Skilgreindur verður réttur fólks til opinberrar grunnþjónustu og framhaldinu verði unnar tillögur um tæknilega framkvæmd og jöfnun kostnaðar við að sækja einstaka þætti þjónustu á vegum ríkisins. Fyrsti hluti fer í gang 2019. Byggðastofnun mun leiða verkefnið og vinna það í

samstarfi við ráðuneyti, Samband íslenskra sveitarfélaga, landshlutasamtök sveitarfélaga og sveitarfélög.

C.2. Brothætt byggðarlög

- Haldið verður áfram í verkefninu og unnið með þeim 8 byggðarlögum sem nú eru þátttakendur og þeim byggðarlögum sem kunna að verða valin til þátttöku. Tvö byggðarlög munu útskrifast úr verkefninu á árinu 2019 en þrýstingur er á að taka inn ný byggðarlög og líklegt að það verði gert á árinu 2019. Nánar er fjallað um verkefnið í kafla 4.2.2.

C.13. Opinberar upplýsingar á sviði byggðamála

- Haldið verður áfram samstarfi opinberra stofnana, sérstaklega Hagstofu Íslands og háskóla, um að byggja upp tölfræðilegan gagnagrunn á sviði byggðamála. Gögn sem þegar eru komin í grunninn verða uppfærð en jafnframt unnið að nýjum verkefnum. Gert hefur verið samkomulag við Hagstofu Íslands um verkefni sem miðar að því að skilgreina smásvæði til hagskýrslugerðar og hefst vinna við það á árinu 2019. Nánar er fjallað um verkefnið í kafla 5.
- Auglýstir verða styrkir til rannsókna á sviði byggðamála úr Byggðarannsóknasjóði.
- Boðnir verða styrkir til meistaranema vegna verkefna tengdum byggðamálum.

Nokkur verkefni sem unnin eru af Byggðastofnun eru fjármöggnuð af Byggðaaætlun þó þau séu ekki sérstaklega nefnd í aðgerðakafla áætlunarinnar. Þau eru; umsjón með NPA, umsjón með NORA og umsjón með ESPON.

Áætlað umfang 2019:

Þjónustukort.....	15 mannmánuðir
Verslun í strjálbýli.....	2 mannmánuðir
Skilgreining opinberrar þjónustu og jöfnun aðgengis.....	3 mannmánuðir
NPA umsjón	5 mannmánuðir
NORA umsjón	3 mannmánuðir
ESPON umsjón.....	2 mannmánuðir

2.4.2 Sóknaráætlanir landshluta

Á árinu 2019 mun Byggðastofnun áfram (1) vinna með stýrihópi stjórnarráðsins að útfærslu og framkvæmd verkefnisins, (2) aðstoða einstök landshlutasamtök við framkvæmd sóknaráætlana, (3) samhæfa aðkomu ólíkra stofna ríkisvaldsins að þessari vinnu, (4) vinna að stöðugreiningum og þróun mælikvarða á árangri sóknaráætlana einstakra landshluta og (5) fara yfir skilagreinar frá landshlutasamtökunum vegna framkvæmdar samninga um sóknaráætlanir einstakra landshluta og gefa umsögn um hvort skilyrði einstakra samninga séu uppfyllt.

Áætlað umfang 2019:

Starfsmaður sóknaráætlana:.....	6 mannmánuðir
Vinna með stýrihópi og við sóknaráætlanir	3 mannmánuðir

3. LÁNASTARFSEMI BYGGÐASTOFNUNAR

3.1 Lög um Byggðastofnun nr. 106/1999 með síðari breytingum

Úr 2. gr. Hlutverk

Í samræmi við hlutverk sitt undirbýr, skipuleggur og fjármagnar stofnunin verkefni og veitir lán með það að markmiði að treysta byggð, efla atvinnu og stuðla að nýsköpun í atvinnulífi. Fjármögnun verkefna skal eftir föngum vera í samstarfi við aðra.

11. gr. Veiting lána og ábyrgða

Byggðastofnun veitir lán eða ábyrgðir í samræmi við hlutverk sitt, sbr. 2. gr.

Stjórn stofnunarinnar getur falið forstjóra að ákveða einstakar lánveitingar samkvæmt reglum sem stjórn setur, sbr. 10. tölul. 4. gr.

Reikningslegur aðskilnaður skal vera á milli lánastarfsemi stofnunarinnar og annarrar starfsemi. Fjárhagslegt markmið lánastarfsemi stofnunarinnar samkvæmt þessari grein skal vera að varðveita eigið fé hennar að raungildi.

Ákvarðanir Byggðastofnunar sem lúta að veitingu lána eða ábyrgða og umsýslu tengdri þeim, sbr. 1. mgr., eru endanlegar á stjórnarsýslustigi.

3.2 Stöðugreining

Einn meginþátturinn í starfi Byggðastofnunar er að leitast við að tryggja litlum og meðalstórum fyrirtækjum utan höfuðborgarsvæðisins aðgang að lánsfé. Færa má fyrir því sterk rök að lán á hagstæðum kjörum gegn veðum í fasteignum og atvinnutækjum sé skynsamlegri, sanngjarnari og ódýrari leið en beinir styrkir til eflingar atvinnulífs. Lánastarfsemi er í eðli sínu áhættusöm á svæðum sem búa við neikvæðan hagvöxt en stuðningur ríkisins við slíka lánastarfsemi skilar sér til baka í öflugra atvinnulífi og skattgreiðslum fyrirtækja sem njóta lánafyrirgreiðslu stofnunarinnar, starfsmanna þeirra og afleiddrar starfsemi um land allt.

Aldrei áður í sögu stofnunarinnar hafa lánveitingar verið hærrí. Í árslok 2017 námu samþykktar lánveitingar 4,2 ma.kr. og höfðu þar af 2,2 ma.kr. verið útgreiddir. Árið 2018 var greitt út enn meira, en eftir október höfðu þegar 2,3 ma.kr. verið útgreiddir eða snöggum meira en fyrir árið allt á undan. Þrátt fyrir þetta voru samþykktar lánveitingar eftir október 2018 aðeins um 2,7 ma.kr. eða nokkru lægri en árið á undan. Skýrist þetta öðru framar af tvennu. Fyrir það fyrsta er nú mun hærra hlutfall samþykktra lánveitinga sem verða að lánum. Í annan stað var töluvert af lánum sem samþykkt voru á árinu 2017 greidd út í ár.

Útlánasafn stofnunarinnar nam í lok september 2018 12,8 ma.kr. fyrir framlag í afskriftareikning og hafði ekki verið stærra frá efnahagshruni. Stærsta einstaka atvinnugreinin í safninu er landbúnaður með um 4,5 ma.kr., eða 35% af útlánum, mikið til komið vegna fjárfrekra framkvæmda kúabænda í byggingu nýrra fjósa. Næst stærsta atvinnugreinin er ferðaþjónusta með um 3,4 ma.kr. eða 27% af útlánum.

Í lok árs 2014 voru samþykktar breytingar á reglugerð um aðbúnað dýra í mjólkur- og sauðfjárrækt. Þessar breytingar gera það að verkum að mjólkurframleiðendur sem eru með básafjós þurfa að huga að því hvort þeir muni halda áfram búskap og fara í kostnaðarsamar framkvæmdir eða hætta. Viðbúið

er að búum komi til með að fækka og þau sem eftir verða stækki og auki framleiðslu. Sérstök lán í landbúnaði sem stofnunin fór af stað með í byrjun árs 2014 hafa verið eftirsótt og margir bændur farið í kostnaðarsamar framkvæmdir með lánnum frá stofnuninni. Þá má tæpa á óljósri stöðu sauðfjárræktar í landinu, en greinin hefur átt undir högg að sækja um nokkurt skeið og ekki síst síðustu tvö ár þar sem afurðaverð til bænda hefur lækkað stórkostlega. Að lokum er vert að nefna óvissu í loðdýrarækt, en sterkt gengi og lágt heimsmarkaðsverð hefur gert loðdýrabændum erfitt fyrir og hafa þeir rekið bú sín með rekstrartapi síðustu ár. Þar að auki tekur ný dýravelferðareglugerð gildi árið 2019 sem gerir kostnaðarsamar framkvæmdir við búrastækkanir nauðsynlegar.

Nokkur uppgangur er enn í ferðaþjónustu. Árið 2017 komu rúmlega 2 milljónir ferðamanna til landsins samanborið við tæplega 1,8 milljónir árið á undan samkvæmt tölum frá Ferðamálastofu. Aukinn straumur ferðamanna hefur vitanlega töluverð áhrif á íslenskan efnahag með beinum og óbeinum hætti. Viðbúid er því að áfram berist stofnuninni töluvert af lánsbeiðnum í þessum geira. Hins vegar virðist sem að áætlanir ferðaþjónustuaðila hafi oft verið full bjartsýnar og vildu margir kenna því um að fjölgun gistirýma á sumum svæðum hefði verið meiri en fjölgun ferðamanna segir til um sem gerði það að verkum að nýting herbergja var minni en áætlað var. Einnig virðist nýting á airbnb gistirýmum og húsbílum vera meiri en áður var áætlað. Af þeim 3,4 ma.kr. af útistandandi lánnum stofnunarinnar í þessa atvinnugrein var rétt liðlega þriðjungur í greiðsluferfiðleikum á síðasta ári, þ.e.a.s. tæplega 700mkr. var skilmálabreytt til viðbótar við um 300mkr. sem voru í vanskilum um áramót. Einn af hverjum þremur aðilum í ferðaþjónustu gat því ekki greitt af lánnum sínum á síðasta ári í samræmi við upphaflega skilmála þeirra. Þetta eru vissulega eftirtektaverð tíðindi og mikilvægt að stofnunin fylgist vel með þessari þróun.

Útlán til sjávarútvegs hafa farið minnkandi undanfarin ár hjá stofnuninni. Tæknivæðing innan greinarinnar gerir það að verkum að stærri útgerðir og vinnslur verða hagkvæmari en þær smærri þar sem viðskiptamódelið er viðkvæmara og framlegðin minni. Skoðaðar verði leiðir til þess að auka útlán til þessa geira með nýjum lánaflökki eins og rakið er hér að neðan.

Stöðugur vöxtur hefur verið í fiskeldi undanfarin ár og gera áætlanir fyrirtækja í greininni ráð fyrir að hann haldi áfram. Fyrirtækin hafa verið að útvega sér starfsleyfi, rækta seiði og auka eldismassa í kvíum. Ljóst er að forsvarsmenn fiskeldis á Íslandi eru stórhuga og töluverðu fjármagni þegar verið varið í greinina. Byggðastofnun hefur nú lánað rúmar 600 m.kr. í fiskeldisverkefni og viðbúid að lánsbeiðnum úr greininni fjölgi áfram. Í haust kvað Úrskurðarnefnd umhverfis- og auðlindamála upp úrskurði í málum er varða fiskeldi á sunnanverðum Vestfjörðum. Með úrskurðunum var ákvörðun Matvælastofnunar frá 22. desember 2017 um að veita Fjarðarlax hf. (nú Arnarlax) og Arctic Sea Farm hf. rekstrarleyfi fyrir allt að 17.500 tonna ársframleiðslu á laxi í opnum eldiskvíum í Patreksfirði og Tálknafirði felld úr gildi. Í framhaldinu voru sett lög á Alþingi þess efnis að ráðherra væri heimilt að veita fiskeldum bráðabirgða starfsleyfi svo þau gætu leyst úr ofangreindum annmörkum. Hins vegar er ljóst að þessi atburðarrás er til þess fallin að minnka traust á greininni fyrir alla hagaðila.

3.3 Útlánaáætlun og verkefni á sviði lánamála á árinu 2018

Á árinu 2019 er áætlað að samþykkt ný útlán stofnunarinnar verði um 2,75 ma.kr. Til samanburðar höfðu verið samþykktir 2,7 ma.kr. eftir októbermánuð 2018.

Á árinu 2019 er gert ráð fyrir að framlag í afskriftarreikning útlána verði að hámarki 200 mkr. Áhætta vegna nýrra útlána mun takmarkast af því, en framlög í afskriftarreikning eru ákveðin af lánanefnd við ákvörðun um lánveitingu, og færð til gjalda við útborgun lánsins. Nauðsynlegt getur reynst að taka

útlánaáætlun til endurskoðunar ef aðstæður breytast. Megin markmiðin eru að útlánageta stofnunarinnar nýtist sem allra best og að uppfylla skilyrði laga um fjármálafyrirtæki um lágmarks eiginfjárlutfall stofnunarinnar.

Fram til ársins 2014 var einungis einn lánaflokkur í boði hjá stofnuninni, en þá voru kynnt til sögunnar svokölluð Landbúnaðarlán. Þau voru hugsuð til að auðvelda nýsköpun í landbúnaði og bjóða ungum bændum hagstæð lán til jarðakaupa. Flokkurinn var svo útvíkkaður skömmu síðar og nær nú einnig yfir endurbætur og uppbyggingar á búum í rekstri. Skömmu síðar fóru svo af stað lán til stuðnings fyrirtækjareksturs kvenna í þeim tilgangi að efla þátttöku kvenna að stofnun og rekstri fyrirtækja. Báðir lánaflokkarnir hafa reynst vel og er stöðug eftirspurn í þá. Nýsköpunarlán fóru svo í loftið á haustmánuðum 2017, en aðgengi að fjármagni til nýsköpunar utan höfuðborgarsvæðisins hefur verið takmarkað, frumkvöðlar talið lítinn stuðning þar að finna og eftirsóknarvert fyrir byggðapróun að bæta úr með bættu aðgengi að þolinmóðu lánsfjármagni. Sértekir lánaflokkar eru því orðnir þrír og vöruframboð stofnunarinnar í lánveitingum aldrei verið fjölbreyttara.

- **Almenn lán**

- 5,9% verðtryggt
- 3% álag á REIBOR
- Lánstími allt að 20 ár
- 1,8% lántökugjald

- **Erlend lán**

- 4,5% álag á LIBOR eða EURIBOR
- Lánstími allt að 20 ár
- 1,8% lántökugjald
- Lántaki þarf að hafa tekjur í sömu mynt

- **Landbúnaður**

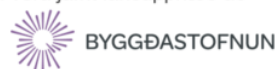
- 5% verðtryggt
- Lánstími allt að 25 ár
- 1,8% lántökugjald
- Á jörð verður að vera búskapur og föst búseta
- Möguleiki á eingöngu vaxtagreiðslum í allt að 3 ár

- **Atvinnurekstur kvenna**

- 5% verðtryggt
- 2% álag á REIBOR
- Lánstími allt að 10 ár
- 1,8% lántökugjald
- Að lágmarki 50% félagsins í eigu kvenna og undir stjórn þeirra.
- Lánsupphæðir
 - Allt að 5mkr. án trygginga
 - Allt að 10 mkr. með tryggingum

- **Nýsköpun**

- 3,5% álag á REIBOR
- Lánstími allt að 5 ár
- 1,8% lántökugjald
- Lánsupphæð að hámarki 5 mkr.
- Tryggingar í formi veða í hlutafé/hugmynd/vörumerki
- Möguleiki á:
 - Algjöru greiðsluleysi fyrsta árið
 - Greiða eingöngu vexti næstu tvö ár á eftir
- Öllum lánnum fylgi breytiréttur í hlutafé
- Eiginfjárframlag skal vera jafnt lánsupphæð að lágmarki

Alltaf er óvissa um eftirspurn eftir útlánum en spár benda til að hin mikla eftirspurn 2018 haldist á næsta ári og skiptir þá máli að Byggðastofnun geti veitt viðskiptavinum sínum sanngjörn kjör á sínu starfssvæði sem eru sambærileg við þau kjör sem fyrirtæki sem eru staðsett á svæðum sem búa ekki við markaðsbrest fá hjá viðskiptabönkunum. Í samræmi við þetta skal á árinu 2019 leggja áherslu á eftirfarandi viðmið:

1. Vegin meðaláhætta allra útlána ársins 2019 verði ekki hærrí en 10%.
2. Miðað skal við að áhætta vegna eins eða fleiri tengdra aðila fari ekki yfir 350 mkr.
3. Sköpun eða varðveisla varanlegra starfa.
4. Áfram verður lögð áhersla á að nægjanlegt eiginfjárframlag sé til nýrra verkefna til að auka möguleika á að verkefnið takist.

Reglubundinni lánastarfsemi Byggðastofnunar verður haldið áfram með óbreyttu sniði. Auk þess verður sérstök áhersla lögð á eftirfarandi verkefni:

3.3.1 Bætt þjónusta og aukinn sýnileiki í landsbyggðunum

Töluverð aukning hefur verið í greiningum lánsbeiðna frá árinu 2014 og hefur það, ásamt undirmönnun á Fyrirtækjasviði um tíma, gefið minni tíma til að viðhalda því góða sambandi sem Byggðastofnun hefur haft í gegnum tíðina við sína viðskiptavini og atvinnuráðgjafa í landshlutunum. Með tilkomu nýrra úrræða s.s. stuðnings við fyrirtækjarekstur kvenna, lána til landbúnaðar og Nýsköpunarlána hefur þjónustuframboð stofnunarinnar aukist. Atvinnuráðgjafar hafa því kallað eftir meira samstarfi við fyrirtækjasvið stofnunarinnar um leiðir sem fyrirtækjum og einstaklingum standi til boða hjá stofnuninni til fjármögnunar á verkefnum. Að auki hafa bæst við samstarfsaðilar hjá Ráðgjafamiðstöð landbúnaðarins sem lánasérfræðingar stofnunarinnar eru í miklum samskiptum við vegna áætlana í landbúnaði.

Síðustu tvö ár var lögð áhersla á bættu þjónustu og sýnileika fyrirtækjasviðsins út um allt land. Bæði gagnvart nýjum og núverandi viðskiptavinum og við atvinnuráðgjafa og ráðgjafa í landbúnaði á svæðunum. Lánasérfræðingar stofnunarinnar og forstöðumaður fyrirtækjasviðs voru á ferðinni að heimsækja núverandi og nýja viðskiptavini og höfðu auglýstan viðverutíma í samstarfi við atvinnuþróunarfélög og Ráðgjafarmiðstöð landbúnaðarins. Auglýst var tímanlega í svæðismiðlum um stað og stund viðveru.

Þetta verkefni hefur gefist mjög vel. Áætlað er að viðhalda þessum ferðum í samráði við atvinnuþróunarráðgjafa og fara þær reglulega. Þetta bætir gott samband við núverandi viðskiptavini stofnunarinnar ásamt því að skapa nýjar tengingar.

Áætlað umfang 2019: 3 mannmánuðir

3.3.2 Áhættustefnur og áhættureglur – mælingar og eftirfylgni

Byggðastofnun hefur skráð áhættustefnu stofnunarinnar í fjórum megin liðum, þ.e. lausafjárahættu, rekstraráhættu, útlánaáhættu og markaðsáhættu. Áhættustefna og áhættureglur Byggðastofnunar voru samþykktar í stjórn í byrjun árs 2015 og voru síðast endurskoðaðar haustið 2018.

Í áhættustefnunni og áhættureglum felst greining, mat og stýring á áhættuþáttum í rekstri og skilvirkt skipulag til að meta, mæla eða draga úr áhættu með ígrunduðum ákvörðunum. Sett voru markmið stofnunarinnar í þessum megin áhættuliðum og hvernig eftirfylgni með þeim er háttað. Í ársfjórðungslegum áhættuskýrslum eru framkvæmdar mælingar á þeim viðmiðum sem sett eru fram í áhættustefnu stofnunarinnar og áhættureglum. Til viðbótar kemur árlega út ICAAP (Internal Capital Adequacy Assessment Process) skýrsla sem tekur saman ofangreinda þætti með ítarlegri hætti.

Áfram verður unnið marksvisst að eflingu áhættustjórnunar með því að fylgjast stöðugt með því hvort þörf sé á að bæta innri ferla og auka skilvirkni greininga og miðlunar á helstu áhættum í rekstri stofnunarinnar.

Áætlað umfang 2019: 2 mannmánuðir

3.3.3 Nýir lánaflokkar

Eins og frammar greinir hefur lánaflokkum í boði hjá stofnunni fjölgað síðastliðin ár. Þetta hefur útvíkkað vöruframboðið verulega og reynst vel fyrir því mikilvægt er að stofnunin bregðist við í þjónustuframboði sínu eftir aðstæðum hverjum sinni.

Skoðað verði á árinu að stækka enn frekar þessa flóru með tilkomu lánaflökks sem hefur umhverfissjónarmið í öndvegi.

Ljóst er að umhverfismál eru flestum hugleikin. Það má lesa úr nýrri aðgerðaáætlun ríkisstjórnarinnar í loftslagsmálum, áhuga Nordic Investment Bank (okkar helsta lánveitanda) á lánveitingum til umhverfisvænna verkefna, umhverfisstefnu Byggðastofnunar, áhersluatriðum nýrrar byggðaáætlunar og svo mætti lengi telja. Auk þess leita menn nú leiða til að útvega orku á fámennari staði eftir hagkvæmum leiðum.

Eftirsóknvert væri að skapa sérstakan lánaflökk til umhverfisvænna verkefna og smávirkjana, til að mynda í landbúnaði, eða uppsetningu varmaskipta á köldum svæðum. Lán þessi gætu verið með veði í veðhæfum búnaði upp að ákveðnu hlutfalli og endurgreidd á áætluðum líftíma þessa búnaðar.

Þá hefur hlutur sjávarútvegs í lánasafni stofnunarinnar minnkað hin síðustu ár, þá sérstaklega með veði í fiskveiðiskipum með kvóta. Líklegast má telja að viðskiptabankarnir séu þar jákvæðir fyrir lánsfjármögnun, enda lán með veði í fiskiskipi með kvóta almennt talin nokkuð örugg lánveiting og er óháð staðsetningu. Þá er líklegt að hámarkslánveiting stofnunarinnar að upphæð 250mkr. geri það að verkum að stærstu útgerðirnar með margfaldan efnahag á við þá tölu sjái ekki ástæðu til þess að fjármagna lítinn hluta sinna skulda í gegnum Byggðastofnun. Það er þó vert að athuga hvort tækifæri séu fyrir hendi til lánveitinga til minni útgerða í landsbyggðunum á hagstæðum kjörum með veði í fiskiskipum með kvóta. Með því móti mætti auka hlut sjávarútvegs í lánasafninu og ná þar með meiri áhættudreifingu. Þetta mætti e.t.v. tengja við kaup veiðiheimilda í brotthættum byggðum.

Að lokum verða núverandi lánaflökkar skoðaðir með tilliti til uppfærslu eða endurbóta þeirra.

Áætlað umfang 2019 2 mannmánuðir

3.3.4 Kaup á hlutafé og styrkveitingar 2019

Lagt er til að stofnuninni verði heimilt að verja allt að 50 mkr. til þátttöku í hlutafjárukningu í félögum sem hún er þegar hluthafi í til að styrkja fjárhag þeirra og verja hagsmuni sína. Skoðaðir verða möguleikar á styrkveitingum eftir því sem fjárveitingar og fjárhagsstaða stofnunarinnar gefur tilefni til.

4. STUÐNINGUR VIÐ BYGGÐAÞRÓUN

4.1 Lög um Byggðastofnun nr. 106/1999 með síðari breytingum

2. gr. Hlutverk

Byggðastofnun skipuleggur og vinnur að atvinnuráðgjöf í samstarfi við atvinnuþróunarfélög, sveitarfélög og aðra haghafa.

9. gr. Atvinnuráðgjöf.

Byggðastofnun skipuleggur og vinnur að ráðgjöf við atvinnulífið á starfssvæði stofnunarinnar í samstarfi við atvinnuþróunarfélög, sveitarfélög og aðra.

Stofnunin skal í samstarfi við þá aðila sem sinna atvinnuráðgjöf vinna að bættu skipulagi atvinnuráðgjafar og aukinni þekkingu ráðgjafa m.a. í því skyni að gera ráðgjöfina markvissa og stuðla að betri nýtingu fjármuna. Stofnunin getur gert samninga við atvinnuþróunarfélög, stofnanir, sveitarfélög, sjálfstætt starfandi ráðgjafa eða aðra um að annast atvinnuráðgjöf á tilteknu sviði, atvinnugrein eða landsvæði.

4.2 Inngangur

Samstarf um atvinnu- og byggðaðpróun í öllum landshlutum á starfssvæði stofnunarinnar á sér langa sögu. Nýrri veigamikil verkefni stofnunarinnar eru verkefni Brothættar byggðir og úthlutun á aflamarki Byggðastofnunar. Þá var stofnuninni falið með lögum nr. 41/2015 um ívilnanir til nýfjárfestinga á Íslandi að meta áhrif nýfjárfestingar á byggðaðpróun og atvinnulíf.

4.2.1 Atvinnuráðgjöf á starfssvæði Byggðastofnunar

Samkvæmt fjárlögum ársins 2018 mun ríkið veita um 210,7 milljónum króna til atvinnuráðgjafa á landsbyggðinni. Nýir samningar um atvinnu- og byggðaðpróun voru undirritaðir í upphafi árs 2018 með gildistíma frá 1. janúar 2018 til 31. desember 2022. Samningarnir eru uppseggjanlegir með sex mánaða fyrirvara.

Markmið samninganna er:

- Að skapa grundvöll um samstarf við byggðaðpróun í samræmi við stefnu Alþingis í byggðamálum, með áherslu á búsetskilyrði og samkeppnishæfi, nýsköpunar- og atvinnuþróunarstarf.
- Að samþætta áherslur ríkisins og sameiginlegar áherslur á starfssvæði viðkomandi félags m.a. í samræmi við Sóknaráætlun landshlutans.
- Uppbygging og gagnkvæm miðlun þekkingar, reynslu og hæfni á sviði atvinnu- og byggðaðpróunar milli samningsaðila.

Atvinnuþróunarfélögin eða þeir aðilar sem Byggðastofnun gerir samninga við um atvinnuráðgjöf skulu meðal annars vinna að atvinnu- og byggðaðpróun, atvinnuráðgjöf, nýsköpun, eflingu búsetuþátta og upplýsingaöflun. Þá er lögð áhersla á að sinnt sé endurmenntun og samstarfi.

Byggðastofnun leggur þeim sem atvinnuráðgjöfinni sinna til fé, fylgist með að starfsemi þeirra sé í samræmi við skyldur, veitir faglega aðstoð, samræmir tengsl og gengst fyrir fundum, ráðstefnum og náms- og kynnisferðum. Þá eru ákvæði í samningunum um markmiðasetningu og árangursmat sem og eftirfylgni. Að öðru leiti eru félögin á forræði heimamanna og lúta ekki valdi Byggðastofnunar nema hvað varðar þau atriði sem samningar kveða á um.

Framlag Byggðastofnunar til starfsemi atvinnuráðgjafarinnar er ákveðið í fjárlögum hvers árs. Á fundi sínum 25. janúar 2013 samþykkti stjórn Byggðastofnunar tillögu að nýrri skiptingu fjár til atvinnuþróunar

Meginhluta fjár til atvinnuþróunar er skipt á milli samningsaðila í samræmi við stærð og fjölda vinnusóknarsvæða innan þeirra vébanda. Fjöldi vinnusóknarsvæða endurspeglar að talsverðu leyti vegalengdir innan starfssvæða atvinnuþróunarfélaga og kostnað við starfsemi á mörgum stöðum. Stærð vinnusóknarsvæðanna endurspeglar styrk þeirra og þótt gert sé ráð fyrir að kostnaður við atvinnuþróun aukist með auknum mannfjölda er reiknað með hlutfallslega hærri upphæðum til fámennari svæða. Sums staðar falla vinnusóknarsvæði saman og er þá íbúafjöldi aðeins talinn til annars svæðisins.

Vægi vinnusóknarsvæða:

- A- Stærstu vinnusóknarsvæði landsins..... 10 einingar
- B- Stærsta vinnusóknarsvæði hvers félags..... 10 einingar
- C- Önnur stærri vinnusóknarsvæði..... 6 einingar

- D- Miðlungs vinnusóknarsvæði 3 einingar
 E- Lítil vinnusóknarsvæði..... 1 eining

Á árinu 2013, þegar þessu kerfi var komið á, var hver eining 1 m.kr. Með fyrirvara um framlag á fjárlögum er gert ráð fyrir að sú upphæð hækki í samræmi við verðlagsþróun á komandi árum. Verði síðar gerð breyting á einingafjölda vegna tiltekinnar tegundar svæðis gengur hún sjálfkrafa yfir öll sambærileg svæði á landinu. Flytjist vinnusóknarsvæði milli þeirra aðila sem atvinnuráðgjöf veita leiðir það jafnframt sjálfkrafa til breytinga á fjárframlögum samkvæmt þessu líkani.

Jafnframt er gert ráð fyrir tiltekinni upphæð vegna sérstakra aðstæðna sem ekki endurspeglast í fjölda og stærð vinnusóknarsvæða. Hér er sérstaklega litið til erfiðra samgangna, mikillar fólksfækkunar, lágra launa, fábreytni í atvinnulífi og atvinnuleysis. Þessar upphæðir verða samningsbundnar vegna þróunarsetra á vegum viðkomandi félaga og verða endurskoðaðar með tilliti til breytinga á aðstæðum á viðkomandi svæði og öðrum svæðum landsins. Á árinu 2018 var veitt 21,2 m.kr. til slíkra þróunarsetra á Vestfjörðum og 10 m.kr. á Suðurnesjum.

Á árinu 2019 verður stuðningur Byggðastofnunar við atvinnuráðgjöfina í samræmi við samninga þar um, fjárveitingum samkvæmt fjárlögum 2018 og reglum stjórnar Byggðastofnunar um skiptingu fjár.

Heildarhækkun samkvæmt fjárlagafrumvarpi er 5,9 m.kr. Á árinu 2019 er lagt til að framlag til þróunarsetra á Vestfjörðum og Suðurnesjum verði óbreytt, 21,2 m.kr. á Vestfjörðum og 10 m.kr. á Suðurnesjum. Að öðru leiti skiptast upphæðir hlutfallslega jafnt á milli félaganna í samræmi við grunnframlagið sem hækkar um 3,61%. Heildarhækkun er á bilinu frá 1,71% og upp í 3,45%.

Á árinu 2018 var hafin skoðun á því hvort ástæða sé til að taka upp nýja reiknireglu við skiptingu fjárframlaga til atvinnuráðgjafarinnar. Ákveðið var að taka lengri tíma til þeirrar vinnu og er stefnt að því að ákvörðun um hvort ný reikniregla verði tekin upp verði tekin á árinu 2019.

Miðað við ofangreint verður skipting fjár til atvinnuþróunarinnar á árinu 2019 sem hér segir:

	Skipting	Grunn- framlag	Þróunar- setur	Samtals	Breyting	Breyt.%
Vesturland	13,57%	24.021.000		24.021.000	801.000	3,45%
Vestfirðir	12,14%	21.493.000	21.200.000	42.693.000	717.000	1,71%
Norðurl.vestra	13,57%	24.021.000		24.021.000	801.000	3,45%
Eyjafjörður	11,43%	20.229.000		20.229.000	675.000	3,45%
Þingeyjarsveit	9,29%	16.436.000		16.436.000	548.000	3,45%
Austurland	15,71%	27.814.000		27.814.000	927.000	3,45%
Suðurland	17,14%	30.343.000		30.343.000	1.012.000	3,45%
Suðurnes	7,14%	12.643.000	10.000.000	22.643.000	422.000	1,90%
Samtals	100,00%	177.000.000	31.200.000	208.200.000	5.903.000	
Sameiginlegir fundir og fræðsla				2.500.000		
Af fjárlögum				210.700.000		

Árið 2017 var tekið í notkun samskiptasvæði á vefnum, svokallað „Vinnutorg“. Þar getur það fólk sem vinnur að atvinnuþróun átt samskipti og samráð. Þetta svæði er á ábyrgð og í umsjá Byggðastofnunar og verður haldið áfram að þróa það en það hefur mælst mjög vel fyrir og er mikið nýtt.

4.2.2 Stuðningur við brothætt byggðarlög

Á árinu 2018 voru þátttakendur í „Brothættum byggðum“ eftirtalin byggðarlög: Árneshreppur, Borgarfjörður eystri, Breiðdalshreppur, Grímsey, Hrísey, Skaftárhreppur, Þingeyri og Öxarfjörður.

Fyrir hvert byggðarlag er skipuð verkefnisstjórn sem í sitja fulltrúar íbúa, sveitarfélags, Byggðastofnunar, landshlutasamtaka og atvinnuráðgjafar. Einn af lykilþáttum verkefnisins Brothættar byggðir er að leiða fram vilja og skoðanir íbúanna sjálfra og hefst sú vinna á tveggja daga íbúáþingi. Með því er ætlunin að leita lausna á forsendum íbúanna og út frá greiningu á stöðu byggðarlags og niðurstöðum íbúáþings er mótuð stefna og verkefnisáætlun fyrir byggðarlagið með það fyrir augum að allir sem að verkefninu koma hafi skýra sýn á nauðsynlegar aðgerðir.

Verkefnið miðar að víðtæku samráði íbúa, sveitarfélags, landshlutasamtaka/atvinnuþróunarfélags og ríkisvalds, og því að virkja þekkingu og getu innan byggðarlaga til að móta markmið og lausnir. Þeim aðferðum sem beitt er, er ætlað að stuðla að valdeflingu (e. „empowerment“), sem birtist m.a. í fyrirkomulagi funda og í ferlinu í heild sinni. Meginmarkmið verkefnisins er að stöðva viðvarandi fólksfækkun í smærri byggðakjörnum og í sveitum landsins. Undirmerkið eru þessi:

- Að auka viðnámsþrótt brothættra byggðarlaga gegn hnignun svo sem fólksfækkun, skekktri aldersdreifingu og áföllum í atvinnulífi.
- Að virkja frumkvæði íbúa og samtakamátt og auka vitund þeirra um eigin þátt í þróun samfélagsins.
- Að gefa íbúum kost á að taka þátt í forgangsröðun málefna.
- Að stilla saman strengi ríkis, sveitarfélags, opinberra stofnana, atvinnulífs og íbúa í ákvörðunum sem varða viðkomandi byggðarlag.
- Að nýta verkefnið til að vekja athygli á viðfangsefnum sem eiga við í fleiru en einu byggðarlagi og leita lausna á þeim í samstarfi við stjórnvöld og aðra hagsmunaaðila.

Veturinn 2014/2015 lét atvinnuvega- og nýsköpunarráðuneytið leggja mat á verkefnið og var á árinu 2015 unnin stefnumótun fyrir það sem m.a. tekur mið af niðurstöðum matsins, sem og fenginni reynslu á verkefnistímanum. Nú skiptist verkefnið í fjóra áfanga og getur verkefnistíminn verið allt að fimm árum í hverju byggðarlagi. Einnig er gert ráð fyrir því að ráðinn sé verkefnisstjóri sem sinni þáttökubyggðarlögum á tilteknu svæði/landshluta.

Jafnframt því að móta verkefnislýsingu fyrir Brothættar byggðir hefur verið unnin fjárhagsáætlun sem tekur mið af því að ráðnir séu verkefnisstjórar og að úthlutað verði verkefnastyrkjum í hverju þáttökubyggðarlagi.

Í tengslum við verkefnið Brothættar byggðir verður unnið að ERASMUS+ verkefninu *Innovation and Entrepreneurship for Fragile Communities in Europe - INTERFACE*. Þörf verður fyrir talsvert vinnuframlag en Byggðastofnun var aðalumsækjandi og leiðir verkefnið. Lok þess verða haustið 2019 og vonast er til að niðurstöður þess skili aukinni þjálfun til einstaklinga er starfa í eða hafa með málefni brothættra byggðarlaga að gera. Sú þjálfun hófst á haustmánuðum 2018 og þátttakendur eru einstaklingar úr brothættum byggðum, auk verkefnisstjóra allra verkefnanna.

4.2.3 Aflamark Byggðastofnunar

Aflamark Byggðastofnunar byggir á 10.gr. laga um stjórn fiskveiða nr. 116/2006 með síðari breytingum. Á fiskveiðiárinu 2018/2019 hefur stofnunin tæp 4.900 þorskígildistonn til ráðstöfunar og er magnið óbreytt frá fyrra ári. Gert er ráð fyrir að samningar verði á ellefu stöðum. Þeir eru: Sunnanverðir Vestfirðir, Þingeyri, Flateyri, Suðureyri, Dranganes, Hrísey, Grímsey, Raufarhöfn, Bakkafjörður, Breiðdalsvík og Djúpvogur. Allir samningarnir gilda til næstu sex ára að yfirstandandi fiskveiðiári meðtöldu fyrir utan á Breiðdalsvík þar sem eitt ár er liðið af sex ára samningi.

Á árinu er gert ráð fyrir almennri eftirfylgni, umsýslu, fundum og heimsóknum vegna verkefnisins. Auk þess þurfa samningsaðilar að gera grein fyrir framgangi verkefnisins að afloknu hverju fiskveiðiári. Tilgangur þess er að safna upplýsingum um framgang verkefnanna og fylgjast með hvernig samningunum hefur verið framfylgt en einnig til að reyna að meta árangur af samningunum. Allnokkur umsýsla er með verkefninu og meiri en menn gerðu sér grein fyrir í upphafi. Sjávarútvegs- og landbúnaðarráðherra hefur boðað vinnu við að fara yfir kvótapottana en Aflamark Byggðastofnunar er einn þeirra. Óljóst er hver aðkoma Byggðastofnunar verður að þeirri vinnu.

4.2.4 Svæðisbundin flutningsjöfnun

Byggðastofnun tók við umsýslu með svæðisbundinni flutningsjöfnun um áramót 2012/2013. Markmiðið með svæðisbundinni flutningsjöfnun er að styðja við framleiðsluina og atvinnuuppbyggingu í landsbyggðunum með því að jafna flutningskostnað framleiðenda sem eru með framleiðslu og lögheimili fjarri innanlandsmarkaði eða útflutningshöfn og búa þ.a.l. við skerta samkeppnisstöðu vegna hærri flutningskostnaðar en framleiðendur staðsettir nær markaði. Umsjón með yfirferð og útgreiðslu styrkja er í höndum starfsmanna Byggðastofnunar. Í lok september 2018 var lagt fram frumvarp til breytinga á lögum um svæðisbundna flutningsjöfnun. Eru þar tillögur til útvíkkunar á styrkjunum og má því áætla að umfang við afgreiðslu mála verði meira en áður.

4.2.5 Flutningsjöfnun olíuvara

Í byrjun árs 2014 tók Byggðastofnun við umsjón með Flutningsjöfnunarsjóði olíuvara (FO). Markmið laga um FO er að jafna flutningskostnað á olíuvörum milli landshluta. Samkvæmt lögum um sjóðinn er forstjóri eða staðgengill hans stjórnarformaður sjóðsins og var ákveðið að staðgengill forstjóra, forstöðumaður fyrirtækjasviðs, tæki við því hlutverki. Stór hluti af starfsemi sjóðsins er útvistaður til einkafyrirtækis en ákveðið var á árinu 2014 að færa bókhald sjóðsins til Byggðastofnunar og hefur það frá árinu 2015 verið unnið á rekstrarsviði stofnunarinnar.

Stjórn sjóðsins hefur nú skilað minnisblaði til ráðuneytisins um endurskoðun laga um sjóðinn með það að markmiði að gera hann gagnsærri, einfaldari og markvissari. Tryggja verður að við endurskoðun laganna verði haft að leiðarljósi upphaflegur tilgangur sjóðsins, þ.e. að um byggðaaðgerð sé að ræða og flutningsjöfnun á olíuvörum sé til að jafna verð á olíuvörum um allt land og þar með lífskjör einstaklinga og starfsskilyrði fyrirtækja. Jafnframt verður að hafa í huga að afhending þjónustunnar verði tryggð á dreifðari svæðum með öryggi íbúa að leiðarljósi.

4.2.6 AVS.

AVS rannsóknasjóður starfar á vegum atvinnuvega- og nýsköpunarráðuneytisins og veitir styrki til rannsóknar- og þróunarverkefna sem auka verðmæti sjávarfangs. Styrkir eru veittir til verkefna sem taka á öllum þáttum sjávarútvegs og fiskeldis og eru til hagnýtra rannsókna. Umsækjendur geta verið einstaklingar, fyrirtæki, rannsóknar-, þróunar- og háskólastofnanir.

Byggðastofnun var um áramótin 2013/2014 falin umsýsla með sjóðnum. Í stað stjórnar, var sett á stofn úthlutunarnefnd, sem forgangsraðar umsóknum og gerir tillögur um styrki til sjávarútvegs- og landbúnaðarráðherra. Honum fylgdi starfsmaður sem er nú starfsmaður Byggðastofnunar.

Reiknað er með að starfsemi verði með óbreyttu sniði en samningur milli stofnunarinnar og ANR verður framlengdur til ársloka 2019 að minnsta kosti. Gert er ráð fyrir að samningur um verkefnið við ANR verði endurnýjaður fyrir lok árs 2018.

4.2.7 Annar stuðningur við byggðapróun

Á undanförunum misserum hefur afgreiðslum banka og pósthúsa verið lokað á mörgum minni þéttbýlisstöðum en einnig hefur aðgengi að opinberri þjónustu versnað og á það bæði við um þjónustu á vegum ríkis og sveitarfélaga. Hugmyndir eru uppi um samstarf þeirra aðila sem veita mikilvæga þjónustu, hvort heldur á vegum einkaaðila eða opinberra og leita lausna. Þannig verði nærþjónusta eflað með samvinnu um framboð margra þjónustupátta. Byggðastofnun tekur þátt í þessari vinnu og telur það hlutverk sitt að vinna að slíkum verkefnum.

Frá árinu 2005 hefur Byggðastofnun ásamt Listahátíð í Reykjavík og Air Iceland Connect staðið að veitingu Eyrarrósarinnar, viðurkenningar fyrir framúrskarandi menningarverkefni á starfssvæði Byggðastofnunar. Í árslok 2012 var samningurinn endurnýjaður fyrir tímabilið 2013–2016, verðlaunaféð hækkað og fyrirkomulagi viðurkenningarinnar jafnframt breytt til samræmis við eflingu menningarstarfs í landsbyggðunum á síðustu árum. Menningarfulltrúar landshlutasamtakanna hafa nú fengið formlegt umsagnarhlutverk við val verkefna, jafnframt því sem afhending viðurkenningarinnar mun framvegis færast milli landshluta og varpa þannig sviðsljósinu á menningarstarf á ólíkum svæðum á starfssvæði Byggðastofnunar. Samningsaðilar ákváðu að framlengja samstarfið til næstu 4 ára með óbreyttu sniði, en þó þannig að árlegt framlag Byggðastofnunar hækkar úr kr. 2.500.000 í 3.000.000. Var nýr samningur undirritaður við afhendingu Eyrarrósarinnar 2017. Þá hefur Byggðastofnun frá árinu 2011 veitt Landstólpann, viðurkenningu til einstaklings, fyrirtækis, stofnunar eða sveitarfélags vegna verkefnis, starfsemi, umfjöllunar eða annars sem aukið hefur veg byggðarlagsins. Tímabært er að endurskoða fyrirkomulag hvað varðar Landstólpann.

4.3 Verkefni á sviði byggðapróunar á árinu 2019

4.3.1 Stuðningur við atvinnuþróun

Á árinu 2019 verður stuðningur Byggðastofnunar við atvinnuráðgjöfina í samræmi við samninga þar um, fjárveitingar á fjárlögum 2019 og reglur stjórnar Byggðastofnunar um skiptingu fjár. Sjá 4.2.1 Atvinnuráðgjöf á starfssvæði Byggðastofnunar.

Skoðað verður hvort ástæða sé til að taka upp nýja reiknireglu við skiptingu fjárframlaga til atvinnuráðgjafarinnar. Verður þeirri vinnu lokið á árinu 2019.

Áætlað umfang 2019:

Samstarf um atvinnuþróun: 4 mannmánuðir

Umsjón með „Vinnutorgi“ og endurskoðun reiknireglu..... 1 mannmánuður

4.3.2 Brothættar byggðir

Unnið verður áfram að verkefninu sem hófst á Raufarhöfn á árinu 2012. Verkefnið mun ná til átta byggðarlaga á árinu 2019.

Í byggðaáætlun er gert ráð fyrir 100 m.kr. framlagi til verkefnisins.

Áætlað umfang 2019:

Samhæfing og yfirumsjón verkefnisins: 17 mannmánuðir

ERASMUS+ 2 mannmánuðir

4.3.3 Aflamark Byggðastofnunar

Áfram verði unnið að almennri umsýslu með þeim samningum sem eru í gildi en samskipti og umsýsla vegna verkefnisins hefur verið meiri en gert var ráð fyrir í upphafi.

Áætlað umfang 2019:

Vinna við byggðakvóta 4 mannmánuðir

4.3.4 Svæðisbundin flutningsjöfnun

Auglýst verður eftir umsóknum um styrki vegna flutningsjöfnunar, umsóknir sem berast yfirfarnar, afgreiddar og greitt út samkvæmt reglum. Aðilar sem fá greitt geta svo átt von á að verða heimsóttir og að gögn varðandi kostnað séu skoðuð. Vegna mögulegrar útvíkkun styrkjanna má áætla að meiri tími fari í að undirbúa móttöku umsókna auk þess sem reikna má með að fjöldi umsókna verði meiri.

Áætlað umfang 2019:

Vinna við flutningsjöfnun: 6 mannmánuðir

4.3.5 Flutningsjöfnun olíuvara

Stór hluti af starfsemi Flutningsjöfnunarsjóðs olíuvara hefur verið útvistaður til einkafyrirtækis en bókhald sjóðsins og utanumhald er hjá Byggðastofnun. Líklegt er að unnið verði að því að endurskoða lög um Flutningsjöfnun olíuvara á árinu 2019 og að stjórnarformaður sjóðsins komi til með að koma að þeirri vinnu að einhverju leyti.

Áætlað umfang 2019:

Vinna við flutningsjöfnun olíuvara 2 mannmánuðir

4.3.6 AVS

Starfsemi sjóðsins á árinu 2019 verður með sama hætti og undanfarin ár.

Áætlað umfang 2019:

Vinna við AVS: 10 mannmánuðir

4.3.7 Annar stuðningur við byggðapróun

Á árinu 2019 mun Byggðastofnun áfram taka þátt í samstarfi við Listahátíð í Reykjavík og Air Iceland Connect um veitingu Eyrarrósarinnar jafnframt því sem Landstólpinn verður veittur á aðalfundi stofnunarinnar.

Áætlað umfang 2019:

Vinna við annan stuðning: 1 mannmánuður

5. ÖFLUN OG MIÐLUN UPPLÝSINGA

5.1 Lög um Byggðastofnun nr. 106/1999 með síðari breytingum

2. gr. Hlutverk

Byggðastofnun fylgist með þróun byggðar í landinu, m.a. með gagnasöfnun og rannsóknum. Stofnunin getur gert eða látið gera áætlanir um þróun byggðar og atvinnulífs í þeim tilgangi að treysta búsetu og atvinnu í byggðum landsins.

8. gr. Rannsóknir á atvinnu- og byggðapróun.

Byggðastofnun vinnur að gagnasöfnun og rannsóknum og fylgist með atvinnu- og byggðapróun og helstu áhrifabáttum hennar og árangri opinberra stuðningsaðgerða á sviði atvinnumála og byggðapróunar, jafnt á Íslandi sem í löndum þar sem svipaðar aðstæður eru. Stofnunin getur tekið þátt í alþjóðlegum rannsóknarverkefnum og gert samninga við háskóla, rannsóknastofnanir og aðra um rannsóknir á þessu sviði.

5.2 Inngangur

Mikilvægt er að gerðar verði vandaðar rannsóknir á áhrifum skipulags opinberrar þjónustu á lífshjör og byggðapróun. Þjónusta á borð við heilbrigðis- og félagsþjónustu, löggæslu og dómstóla, menntun og menningarstarfsemi eru eftirsóknarverð gæði og skattgreiðendur sækjast eðlilega eftir búsetu á svæðum þar sem þeir geta notið þeirrar þjónustu sem þeir greiða fyrir. Á sama tíma skapar slík þjónusta mörg og fjölbreytt störf sem geta eftir búsetu á stórum svæðum og stuðlað að eðlilegri aldurs- og kynjasamsetningu þeirra.

Ennfremur er þörf á auknum rannsóknum á margvíslegum tegundum byggðarlaga og mismunandi svæðum landsins. Þannig er til dæmis mikilvægt að greina ólík tækifæri og áskoranir í sveitum landsins, smærri þorpum og stærri bæjum sem gegna þjónustuhlutverki fyrir tiltekin svæði. Atvinnusóknarkort Byggðastofnunar leggur mikilvægan grunn að frekari rannsóknum en enn er þó tiltölulega lítið vitað um þætti eins og fasteignamarkað, samskiptamynstur milli byggðarlaga og innan svæða. Kannanir á þjónustusókn í öllum landshlutum utan höfuðborgarsvæðisins, sem Byggðastofnun hefur unnið, varpa ljósi á hvert íbúar sækja mismunandi tegundir þjónustu um lengri og skemmri veg. Frekari úrvinnsla þarf að fara fram.

Stærð svæða ákvarðast af samskiptum fólks og því er mikilvægt að auka þekkingu á áhrifum samgangna og boðskipta á byggðapróun. Efla þarf rannsóknir á samfélagslegum áhrifum vegakerfisins og stuðla að nýtingu þeirra í ákvarðanatöku í samgöngumálum. Þá er nauðsynlegt að ákvarðanir um framtíð innanlandsflugsins verði teknar á grundvelli traustra rannsókna á hlutverki þess í félagsgerð og stjórnsýslu Íslands og áhrifum þess á þjónustusvæði einstakra þéttbýlisstaða og dreifingu ferðamanna um landið.

Vart verður áhuga stjórnvalda á að fela stofnuninni fleiri verkefni. Þar er nýjast að með lögum um opinber fjármál nr. 123/2015 er Byggðastofnun falið að gefa fjárlaganefnd Alþingis umsögn um áhrif fjárlagafrumvarpsins á byggðapróun í landinu. Í lögum 52/2016 um almennar íbúðir er ákvæði um að íbúðalánasjóður geti óskað umsagnar Byggðastofnunar við mat á svæðum þar sem veita má viðbótarframlag frá ríkinu vegna þess að bygging íbúða hefur verið í lágmarki eða sérstök vandkvæði eru á því að fá fjármögnun á almennum markaði. Þá er æftar kallað eftir greiningum stofnunarinnar

ef upp koma alvarleg vandamál í einstökum atvinnugreinum eða byggðarlögum og telur stofnunin sé skylt að bregðast fljótt við þegar slík erindi berast.

Leitað verður eftir aukinni samvinnu við Samband Íslenskra sveitarfélaga og landshlutasamtökin en þau hafa víða tekið við atvinnuráðgjafarstarfseminni.

Í stefnuyfirlýsingu ríkisstjórnarinnar er víða að finna áform um aðgerðir í byggðamálum sem gefa tilefni til að Byggðastofnun komi að verkum. Stofnunin mun bjóða fram krafta sína eftir því sem tilefni gefst. Rétt er að nefna að stofnunin framkvæmdaraðili að 11 aðgerðum í byggðaaætlun 2018 – 2024.

5.2.1 Úttektir, greiningar og umsagnir

Byggðastofnun safnar og miðlar margvíslegum upplýsingum um stöðu og framtíðarhorfur landsbyggðanna. Þar má til dæmis nefna greinargerðir sem fylgt hafa byggðaaætlunum, nú síðast ritið „Stöðugreining 2017 – Byggðaþróun á Íslandi“ sem er fylgdi drögum að stefnumótandi byggðaaætlun 2018-2024, en það var uppfærsla eldra skjals. Í stöðugreiningum landshlutanna 8 eru einstakir kaflar uppfærðir eftir því sem tilefni er til og tók eru á. Í ágúst 2018 fól samgöngu- og sveitarstjórnarráðherra stofnuninni að vinna greiningu á stöðu minkaræktar og hugsanlega ríkisaðstoð við greinina. Einnig var óskað eftir að stofnunin inni greinargerðir um byggðaleg áhrif fiskeldis og stöðu atvinnumála í Strandabyggð. Gera þarf ráð fyrir svigrúmi í starfsáætlun til að bregðast við erindum af þessum toga. Skýrslur um dreifingu sauðfjárbúa voru uppfærðar á árinu. Úrvinnsla þjónustusóknarkannana sem Gallup vann fyrir 6 svæði í lok árs 2017 fór fram í upphafi árs 2018 og hafa því verið gerðar kannanir á öllum svæðum sóknaráætlana utan höfuðborgarsvæðisins. Skýrsla um hagvöxt landshluta 2008-2016 var unnin í samvinnu við Hagfræðistofnun Háskóla Íslands. Loks má nefna að á árinu birti stofnunin spá um þróun mannfjölda eftir sveitarfélögum til ársins 2066. Stofnunin vinnur úr og birtir opinberar upplýsingar sem fengnar eru frá ýmsum aðilum og má þar nefna kort sem byggð eru á gögnum Hagstofu Íslands um íbúðaþróun og atvinnugreinar, gögnum Bændasamtaka Íslands um greiðslumark í landbúnaði, upplýsingum úr Árbók sveitarfélaga um útsvarstekjur o.fl., gögnum Vinnumálastofnunar um atvinnuleysi eftir landshlutum og gögnum um vinnusóknarsvæði þéttbýlisstaða sem safnað var í samvinnu við atvinnuþróunarfélögin. Mikilvægt er að þessar upplýsingar séu uppfærðar reglulega.

Húsnæðisverð er mjög mishátt eftir því hvar á landinu er. Á sumum svæðum er endursöluverð húsnæðis svo lágt að ekkert er byggt því byggingarkostnaður er langt yfir söluverði. Greina þarf þau svæði þar sem svo er ástatt og gera tillögur um hvernig hægt er að bregðast við. Leitað verður samstarfs við Íbúðalánasjóð og aðra sem málið varðar um að skilgreind verði markaðssvæði íbúðarhúsnæðis í því augnamiði að svæðin geti orðið grundvöllur aðgerða í húsnæðismálum. Íbúðalánasjóður hefur leitað aðkomu Byggðastofnunar vegna tilraunaverkefnis um lausn á húsnæðisvanda svæða þar sem húsnæðismarkaður er lítið virkur eða óvirkur og mun stofnunin taka þátt í verkefninu.

Í framhaldi af því að búið er að gera þjónustusóknarkannarnir verður á árinu 2019 unnið frekar úr niðurstöðum. Þá verður hafist handa við að skilgreina rétt fólks til opinberrar grunnþjónustu og að vinna tillögur um jöfnun kostnaðar. Á árinu 2019 mun Byggðastofnun vinna með Hagstofu Íslands að verkefni sem snýst um að skilgreina smásvæði vegna hagskýrslugerðar en skipting landsins í sveitarfélög er óheppileg til þeirra nota þar sem sum sveitarfélög eru of fámenn til að hægt sé að birta upplýsingar um þau. Loks hefur Byggðastofnun gegnt mikilvægu hlutverki fyrir Íslands hönd í alþjóðlegu samstarfi um rannsóknir og stefnumótun í byggðamálum. Starfsmenn Byggðastofnunar eru þátttakendur í starfsnefndum á vegum norrænu embættismannanefndarinnar um byggðamál sem

Nordregio hefur umsjón með auk þess sem starfsmaður stofnunarinnar situr í stjórn Nordregio sem er rannsóknarstofnun á sviði byggðamála á vegum Norrænu ráðherranefndarinnar. Þá sitja starfsmenn Byggðastofnunar fundi stjórnarnefndar evrópsku byggðarannsóknastofnunarinnar ESPON í umboði samgöngu- og sveitarstjórnarráðuneytisins og á árinu 2015 endurnýjaði stofnunin samning við Háskólann á Akureyri um að hann gegni hlutverki starfstengiliðs ESPON á Íslandi, tengi íslenska og evrópska háskóla og rannsóknastofnanir á sviði byggðarannsókna og þessar stofnanir og ESPON.

5.2.2 Mat á áhrifum nýffjárfestingarverkefna, umsagnir um þingmál

Með lögum nr.41/2015 um ívilnanir til fjárfestingarverkefna á Íslandi fékk Byggðastofnun það hlutverk að meta áhrif viðkomandi fjárfestingarverkefnis á byggðaþróun og atvinnulíf. Samkvæmt lögum nr.123/2015 skal Byggðastofnun gefa fjárlaganefnd Alþingis umsögn um áhrif fjárlagafrumvarpsins á byggðaþróun í landinu.

Stofnunin mun sinna beiðnum sem berast um umsagnir þingmála eins og gert hefur verið um langa hríð.

5.2.3 Gagnagrunnur um byggðatengdar upplýsingar

Unnið hefur verið að uppbyggingu gagnagrunns um nokkurra ára skeið. Megin markmið með gagnagrunninum er að:

- Safna og tryggja varðveislu byggðatengdra upplýsinga.
- Styðja við greiningu og rannsóknir með því að tryggja aðgengi starfsmanna auk annarra að þessum upplýsingum.
- Stuðla að aukinni meðvitund almennings um byggðaþróun með myndrænni framsetningu slíkra upplýsinga um vefgátt.

Sem dæmi um gögn sem þegar hefur verið safnað í grunninn eru gögn um dreifingu starfsgilda ríkisstofnana á Íslandi, fasteignagjöld og orkukostnaður á völdum stöðum, mannfjöldagögn, greiðslumark og bústofnsstærð í sauðfjár- og nautgriparækt frá Matvælastofnun, svæðaskiptar upplýsingar um heildarlaun eftir atvinnuflokkum frá Hagstofu Íslands ásamt ýmsum grunn landupplýsingum frá Landmælingum Íslands.

Starfsmenn Byggðastofnunar hafa þegar aðgang að grunninum og sem dæmi um hvernig hann nýtist við greiningu og rannsóknir birti Byggðastofnun á árinu 2018 íbúafjöldapróunarspá til ársins 2066 á sveitarfélagagrunni sem byggir á mannfjöldagögnum Hagstofu Íslands.

Myndræn framsetning um vefgátt hefur jafnframt verið í þróun og sem dæmi má nefna aðgengi að mannfjöldagögnum Hagstofu Íslands á vefsíðu Byggðastofnunar.

Áfram verður haldið að vinna að uppbyggingu og þróun gagnagrunns Byggðastofnunar samkvæmt þeim megin markmiðunum sem að ofan er getið með söfnun, uppfærslu, greiningum og framsetningu á byggðatengdum upplýsingum.

5.2.4 Stuðningur við rannsóknir

Byggðastofnun stofnaði ásamt atvinnuvega- og nýsköpunarráðuneyti Byggðarannsóknarsjóð sem hefur haft til úthlutunar 10 milljónir á ári. Tilgangur sjóðsins er að efla byggðarannsóknir og bæta þannig þekkingargrunn fyrir stefnumótun og aðgerðir í byggðamálum. Fyrsta úthlutun úr sjóðnum fór fram á ársfundi Byggðastofnunar vorið 2015. Veittir eru styrkir til meistaranema. Annað hvert ár er haldin byggðamálaráðstefna þar sem kallað er eftir erindum um tilgreind málefni. Slík ráðstefna var haldin í Stykkishólmi í október 2018 undir yfirskriftinni „Byggðaþróun og umhverfismál, hvernig getur blómleg byggð og náttúrvernd farið saman?“. Næsta ráðstefna verður haldin haustið 2020.

Á árinu 2018 var hafin umfangsmikil rannsókn á búferlaflutningum sem standa mun til ársins 2020. Samið var við Þórodd Bjarnason, prófessor um verkefnisstjórn.

5.3 Verkefni við söfnun og miðlun upplýsinga á árinu 2019

Auk venjubundinnar starfsemi við söfnun og miðlun upplýsinga mun Byggðastofnun á árinu 2019 vinna að þremur flokkum verkefna á þessu sviði.

5.3.1 Úttektir, greiningar og umsagnir

Stofnunin mun vinna tölfræðileg gögn um íbúapróun, þróun fasteignamats og fasteignagjalda, orkukostnað og atvinnutekjur eftir atvinnugreinum og svæðum. Ekki vannst tími til að uppfæra stöðuggreiningar landshluta á árinu 2018 eins og til stóð. Stefnt er að því að það verði gert á árinu 2019 eftir því sem tilefni gefst. Spá um íbúapróun verður uppfærð. Ráðist verður í frekari úrvinnslu úr niðurstöðum þjónustukannana. Unnið verður að skilgreiningu smásvæða til hagskýrslugerðar með Hagstofu Íslands. Áfram verður unnin skýrsla um hagvöxt landshluta í samvinnu við Hagfræðistofnun Háskóla Íslands. Þá mun stofnunin eftir föngum vinna úttektir og greiningar fyrir ráðuneyti, þingnefndir, sveitarstjórnir og landshlutasamtök.

Þátttöku í nefndastörfum á vegum opinberra aðila verður sinnt eftir því sem tilefni gefst til og tók eru á. Sömuleiðis verður fylgst með hvernig nágrannaþjóðir takast á við byggðapróun

Unnin verður skýrsla um staðsetningu og fjölda starfa á vegum ríkisins og stofnana þess miðað við áramót 2018/2019.

Þá verður hafin vinna við að skilgreina hvað er grunnþjónusta, tæknilega framkvæmd og jöfnun kostnaðar við að sækja þjónustuna.

Áætlað umfang 2019:

Vinna við úttektir, greiningar og umsagnir:..... 18 mannmánuðir

Nefndastörf, byggðapróun í nágrannalöndum..... 3 mannmánuðir

5.3.2 Mat á áhrifum nýfjárfestingarverkefna, umsagnir um þingmál

Unnið verður mat á áhrifum þeirra fjárfestingarverkefna sem óskað verður eftir af hálfu ráðuneytis. Unnið verður mat á áhrifum fjárlagafrumvarps á byggðapróun. Veittar verða umsagnir um þingmál eftir því sem tilefni er til.

Áætlað umfang 2019:

Vinna við mat á áhrifum nýfjárfestinga og umsagnir um þingmál...3 mannmánuðir

5.3.3 Gagnagrunnur um byggðatengdar upplýsingar

Byggðatengdum upplýsingum verður safnað og varðveisla þeirra tryggð í gagnagrunni Byggðastofnunar. Stutt verður við greiningu og rannsóknir á byggðatengdum málefnum með því að tryggja aðgengi starfsmanna Byggðastofnunar auk annarra að þessum upplýsingum. Með myndrænni framsetningu þeirra um vefgátt verður leitast við að auka meðvitund almennings um byggðapróun.

Haldið verður áfram samstarfi við Þjóðskrá, Skipulagsstofnun, Hagstofu Íslands, Samband íslenskra sveitarfélaga, Landmælingar, Nordregio og fleiri aðila um gagnaöflun og þróun myndrænnar framsetningar slíkra upplýsinga.

Áætlað umfang 2019:

Vinna við gagnagrunn:..... 15 mannmánuðir

5.3.4 Stuðningur við rannsóknir

Haldið verður áfram rannsókn á búferlaflutningum sem hófst 2018. Með starfrækslu Byggðarannsóknarsjóðs gefst tækifæri til að styðja við rannsóknir á svið byggðamála. Byggðastofnun mun auglýsa styrki úr Byggðarannsóknarsjóði og annast samskipti við umsækjendur en stjórn sjóðsins ákveður hvaða verkefni verða styrkt. Úthlutun mun fara fram á ársfundi Byggðastofnunar.

Auglýst verður eftir umsóknum frá mastersnemum um styrki til mastersverkefna sem tengjast byggðamálum.

Áætlað umfang 2019:

Undirbúningur ráðstefnu og stuðningur við rannsóknir: 4 mannmánuðir